

Valsystemet

Det här är offlineversionen av *Valsystemet*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/189/7809>

MARTINA ERIKSSON/NE

■ Bilder från de politiska partiernas valstugor i centrala Malmö, tagna några dagar innan valet 2018.

Att få rösta i ett politiskt val är en grundläggande rättighet i ett demokratiskt samhälle. Många ser det också som en medborgerlig plikt att utnyttja sin rösträtt. För att kunna utnyttja rösträtten på ett bra sätt krävs det kunskaper om vad vi röstar på, hur det går till att rösta och hur valsystemet är konstruerat.

Ord och begrepp

Ordlista: Valsystemet

Kommun är ett mindre geografiskt område inom ett land som styr sig självt i vissa frågor och som har rätt att ta ut skatt av invånarna.

Kommunfullmäktige är det högsta beslutande organet i en kommun, alltså kommunens "riksdag".

Europaparlamentet är namnet på EU:s folkvalda församling.

Rösträtt är rätten att delta i ett val.

Röstkort är ett bevis som vid allmänna val och folkomröstningar utfärdas av Valmyndigheten för varje person som har rätt att rösta.

Röstlängd är en förteckning (ett slags lista) över alla som har rätt att rösta i ett val.

Prognos är en förutsägelse som bygger på det som man redan vet och på det som man antar ska ske.

Mandat betyder uppdrag eller order och kan syfta på en plats i till exempel riksdagen.

Folkomröstning innebär att alla röstberättigade medborgare får rösta om en viss politisk fråga.

ROGER TILLBERG/IBL

Våra val

Sverige har val vart fjärde år den andra söndagen i september. Vi väljer då de personer som vi vill ska representera oss i:

- riksdagen – gul valsedel
- regionfullmäktige – blå valsedel
- kommunfullmäktige – vit valsedel.

Val till **Europaparlamentet** hålls vart femte år.

TOMMY HOLL/IBL

■ Väljaren kan göra ett personval genom att markera en av kandidaterna på valsedeln. För att bli invald på personliga röster till riksdagen krävs att kandidaten får minst 8 procent av partiets röster i en valkrets, medan det bara krävs 5 procent personliga röster vid region- eller kommunalval.

Vem får rösta?

Rätt att rösta i val till riksdagen och till EU-parlamentet har den som senast på valdagen fyllt 18 år, är svensk medborgare och som är eller någon gång har varit folkbokförd i Sverige.

Invandrare som varit folkbokförd i Sverige i tre år har rösträtt vid val till kommunfullmäktige och regionfullmäktige.

Så här röstar man

Alla medborgare som är röstberättigade får ett *röstkort* hemskickat med posten 18 dagar före valdagen. Röstkortet visar att man finns med i *röstlängden* och har rätt att rösta.

- På röstkortet står ditt namn och i vilket val du får rösta.
- Där står i vilken lokal du kan rösta.
- Där står också var du kan rösta i förväg.

De flesta väljer att rösta i vallokal på valdagen, men den som vill kan rösta i förväg.

Den som är gammal eller sjuk och därför har svårt för att ta sig till vallokalen kan rösta via ombud, till exempel genom någon anhörig eller vårdare.

På Valmyndigheten www.val.se kan du läsa mer om hur det går till att rösta från utlandet, i förväg eller via ombud.

I vallokalen

I vallokalen står det ofta valsedelsutdelare från olika partier, men det finns också valsedlar från alla partier i anslutning till vallokalen.

I vallokalen får du tre kuvert för de tre valen. Det är viktigt att ingen ska kunna se hur någon annan röstar. Därför finns det avskilda röstbås där du lägger valsedlarna i kuverten.

Därefter går du till *röstförrättarna* och lämnar dina tre valkuvert och visar din legitimation. Du blir då avprickad i röstlängden och valförrättaren lägger ner kuverten i respektive låda för de tre valen. Röstningen är därmed avslutad.

ROGER LUNDSTEN/KAMERAPRESS/IBL

■ Valet 2014. Människor som köar för att rösta i vallokalen på Taubeskolan på Hisingen i Göteborg. Utanför vallokalen står partifunktionärer och delar ut valsedlar och försöker in i det sista att värva röster.

Personval

När vi röstar gör vi det på ett politiskt parti, men vi kan därutöver också lägga en personröst, som innebär att vi markerar en särskild person på valsedeln. Bara en person får markeras annars blir valsedeln ogiltig. Personröstning är frivillig.

Valnatten

När vallokaler stängs klockan åtta på kvällen börjar rösträkningen. Redan tidigt på kvällen kommer de första valresultaten in från små valdistrikt i landet. En *valprognos* kan ganska snart göras utifrån de siffror som kommer in, det vill säga man försöker tolka de första siffrorna och gör en förutsägelse för valresultatet. Ju fler siffror som kommer in, desto säkrare blir prognosen. Redan efter några timmar brukar det framgå hur valresultatet kommer att bli.

Om det är mycket jämna siffror för de olika partierna kan dock de i förväg inlämnade rösterna som räknas senare bli avgörande i den slutliga röstsammanräkningen.

FREDRIK HJERLING/FICKR

■ Miljöpartiets valvaka vid valet till EU 2014.

Det slutliga valresultatet

Under veckan efter valet har alla röster kommit in till rätt valkrets. Då görs den definitiva röstsammanräkningen på länsstyrelserna och den är offentlig, det vill säga öppen för allmänheten.

Vårt valsystem

Proportionella val

De svenska valen är proportionella val. Med det menas att partier ska få plats i riksdag i proportion – i förhållande – till det antal röster de fått. Har ett parti fått 10 procent av rösterna i ett riksdagsval ska det också ha 10 procent av platserna i riksdagen.

För att ett parti ska få plats i riksdagen krävs minst 4 procent av det totala antalet röster. Denna så kallade fyraprocentsspärr förhindrar att en mängd småpartier kommer in i riksdagen, vilket skulle försvåra riksdagsarbetet. Även i val till kommun och region är det proportionella val. I dessa val finns det en spärrgräns på 2 procent i kommuner som består av en enda **valkrets** och 3 procent i kommuner med flera valkretsar samt regioner.

Majoritetsval

En annan valmetod än proportionella val är **majoritetsval** i enmansvalkretsar.

Landet delas då in i ett antal valkretsar, från vilka bara en person kan väljas in i parlamentet. Så är det i till exempel Storbritannien och USA.

Det här valsystemet leder ofta till ett **tvåpartisystem**. Mindre partier missgynnas eftersom det kan kännas meningslöst att rösta på en person från ett litet parti, då vanligen en politiker från något av de två största partierna blir invald.

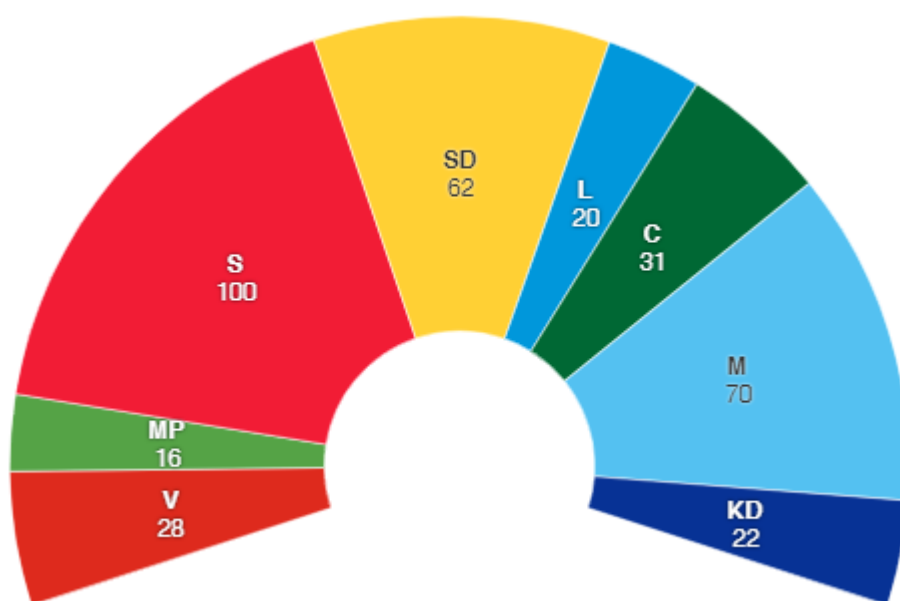
Mandat

I den svenska riksdagen finns 349 platser eller mandat. Dessa är uppdelade i 310 *fasta mandat* och 39 *utjämningsmandat*. De fasta mandaten fördelas över rikets valkretsar i proportion till invånarantalet i de olika valkretsarna.

Landet är indelat i 29 valkretsar som i stort sett överensstämmer med länen, med några undantag. En genomsnittlig valkrets har 10–12 fasta mandat. Den största valkretsen, Stockholms län, har 39 fasta mandat och den minsta, Gotland, har två.

Efter valet fördelas först de fasta mandaten på partierna. Sedan jämförs antalet mandat varje parti fått och hur många de skulle fått om hela landet varit en valkrets. Därefter fördelas utjämningsmandaten så att partierna får den representation i riksdagen de ska ha i proportion till valresultatet. Tanken med att fördela mandat efter den här metoden är att riksdagen ska representera svenska folket både på ett geografiskt och politiskt korrekt sätt.

Mandatfördelning i Sveriges riksdag efter valet 2018

■ Chart: NE Source: Valmyndigheten

Folkomröstningar

I Sverige är **folkomröstningar** *rådgivande*. Riksdagen kan fatta beslut som går emot valresultatet, men tanken är att resultatet av en folkomröstning ska vara vägledande för ett riksdagsbeslut. Riksdagen har därför svårt att gå emot ett entydigt resultat. Sedan möjligheten till folkomröstning infördes 1922 har det hållits sex folkomröstningar:

1922 om rusdrycksförbud (alkoholförbud)

1955 om högertrafik

1957 om allmän tilläggspension (ATP)

1980 om kärnkraft

1994 om medlemskap i EU

2003 om införandet av euron (EMU).

En gång har riksdagen gått emot resultatet av en folkomröstning. Svenska folket röstade 1955 om vi skulle behålla vänstertrafiken eller gå över till högertrafik. En klar majoritet av svenska folket ville behålla vänstertrafiken. Trots detta röstade riksdagen 1963 för övergång till högertrafik, vilket skedde 1967.

I en kommun eller en region kan man besluta att en kommunal folkomröstning ska hållas om någon viktig fråga. En sådan är alltid rådgivande.

AFTONBLADET/IBL

■ Sverige gick över till högertrafik 3 september 1967 trots att majoriteten av svenska folket röstat för fortsatt vänstertrafik. Skyltar med ett lutande H placerades ut som påminnelse.

Sammanfattning

Valsystemet

- Sverige har val vart fjärde år den andra söndagen i september.
- Vi väljer då de personer som vi vill ska representera oss i riksdagen, regionfullmäktige och kommunfullmäktige.
- Val till Europaparlamentet hålls vart femte år.
- För att ha rösträtt måste man ha fyllt 18 år senast på valdagen.
- De svenska valen är proportionella val, det vill säga att partier ska få plats i riksdag i proportion – i förhållande – till det antal röster de fått.
- För att ett parti ska få plats i riksdagen krävs minst 4 procent av det totala antalet röster.
- I den svenska riksdagen finns 349 platser eller mandat.
- Sverige har sedan 1922 hållit sex folkomröstningar.

Det här är offlineversionen av *Valsystemet*. Följ länken för att komma åt ytterligare material som övningar, interaktiva element, filmer med mera.

<https://laromedel.ne.se/material/reader/189/7809>